

Szépe György gimnazista visszaemlékezései¹

Ezek természetesen csak töredékes emlékfoszlányok, de életemnek általában nagyon boldog éveiről szólnak.

Nekem nem volt extra vidám az iskola, mert otthon is vidám volt a légkör (még akkor is, amikor a történelem szele egy kissé szembefújta mindannyiunknak a családkban).

Aztán – minimális számú kivételtől eltekintve – nem nagyon szerettem sem a tanulókat cikiző tanárokat, sem a tanárokról folyton viccelő diáktársaimat. Persze visszamenőleg kialakult a véleményem a hajdani tanárimról: ez lassan eltért az *in vivo* tapasztalatoktól. Mindenféle emberek akadtak közülük; gondolom, mint másféle iskolákban is. Egyikről-másikról szeretettel emlékeztem már egyéb írásaimban. A legnagyobb meglepetést azonban az okozta számomra, hogy – egy visszatekintő írásomban – azt kellett írnom, hogy bizony a szomszédos tanítóképző intézet tanári kara „versenyképesebb volt” a maga nemében. (Ennek egyszerű okát is megírtam.)

A következőkben megpróbálok „mozaik-technika” segítségével mindenfeléről írni valamit.

A gimnázium előtt

Anyám tanítónő volt (polgári leányiskolában tanított), de amikor én megszülettem, akkor már ezt abbahagyta. Ő nevelt meg (Losonczy-Beretvás) nagyanyám, aki egy tanítóképző-intézeti tanárnak az özvegyeként gazdálkodott (állandóan újítva a termelési módszereket).

Ma már egy kissé furcsának tűnik, de mellettük – egymás után – több osztrák kisasszony vett részt kettőnknek (nénémmel együttes) nevelésében; ez akkoriban sem volt általános. Amikor pedig Ausztria beleolvadt Németországba, akkor ezeket a *fräulein*-eket visszarendelték a kiterjeszkedett német birodalomba. – Apám erre egy francia *mademoiselle*-t szerződtetett a gyermekei mellé. Amikor ő is elment (szabályszerűen megszőktette egy rendőrtiszt [!]), akkor egy polgári iskolai tanár vezetésével folytatódott a franciatanulás (de már iskolás módon). A franciát később, szinte elképzelhetetlen szerencse folytán, Király Lili (Dr. Nánási Miklósné) tanítot-

---

¹ Sz. Gy. megjegyzései a kéziratban: „4. változat.” „(Elkezdtem 2010. február 5-én; folytattam és az első változatot befejeztem 2010. május 24-én; tovább javítottam 2010. július 23-án.)”

ta, aki – nő lévén – nem taníthatott akkoriban még fiú-gimnáziumban. – Itt említem meg, hogy két évvel idősebb testvérem mellé fogadtak heti néhány órára egy angol társalkodónőt, de abból – a fotel mögött a padlón ólomkatonákkal játszó – kistestvére is sokat profitált.

Édesapámnak igen nagy hatása volt a neveltetésemre, egyáltalában testi és lelki fejlődésemre 28 éves koromig (amikor ő meghalt). Tőle tanultam angolul, oroszul és sakkozni, valamint a társadalom-tudományokat (beleértve az állam- és jogtudományt) és a történelmet becsülni és szeretni. Az ő biztatására kezdtem esszéket írni; ez lett egész életemben a legkedvesebb műfajom.

Óvodába nem jártam, néha irigykedve leskelődtem az óvoda udvarába.

Az elemi iskolát a Nagykőrös város és a Dunamelléki Református Egyházkerület Tanítóképző Intézetének gyakorlati iskolájában végeztem. Első tanítóm – az osztatlan 1–2. osztályban – Visontay János nagy bajuszú kiváló alföldi iskolamester volt (negyven évvel később láttam Itália középső táján ilyen kisvárosi dalos kedvű pedagógusokat). A szintén osztatlan 3–4. osztályban Páll Lajos somorjai származású, német precizitású pedagógus viselte a gondunkat. A gyakorlati iskolát átíttatta annak a szakadatlan ünnepségnek a szelleme, amelyben az ország egyik legjobb tanítóképzője működött. Ehhez képest bizony kis csalódás volt a gimnázium; bár én azt is nagyon élveztem (néhány elfelejtetni való epizód kivételével).

A nyolcosztályos gimnáziumban

A nyolc tanév az én eszemben a történelem jóvoltából három részre oszlott: a régi világban jártam az első három osztályt (1941–1944); a zűrzavaros átmenethez illő módon történt a IV. és V. osztály elvégzése (1944–1946); s az utolsó három osztály már az új világ élhető részére esett (1946–1949).

Az első három osztály (1941–1944)

Háborús évek voltak. (A háborúról 1939 őszén értesültem édesapám kommentárjainak segítségével, majd egyre inkább önálló újságolvasóként, s nem utolsósorban a (nem Magyarországgal) szövetséges államok rádió-adásainak buzgó hallgatójaként.)

Az iskolában is megvoltak a háborúnak bizonyos jelei; ezeket azonban mellékes szólamként vettük tudomásul. A gimnázium utóbb sokat megőrzött a két világháborús korszak (sőt az elsőt megelőző idők) szokásaiból és értékrendjéből. (Apám is itt érettségizett 1914-ben.)

A latin nyelv és irodalom maradt a fő tantárgy. Az osztályfőnökünk, K. Tóth József magyar–latin–görög szakos tanárként végzett a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán; a háború után átképezték először angoltanárként, majd orosztanárként. Nyolc év alatt latint, magyart, angolt és (egy évig) görögöt tanultam tőle. I. osztályosként elégedetten tapasztaltam, hogy az osztályfőnököm egy konzervatíván jól öltözött *honoratior*; majd nyolc év alatt ruházatának állapotából tudtuk megállapítani, hogy egy agglegénynek megmaradt középiskolai tanár társadalmi státusa hogyan süllyedt. Művelt, odaadó pedagógus volt; az iskola számára az életet, a családot jelentette. Az osztálytársak többsége tisztelte, ha nem is feltétlenül kedvelte. (Az én számomra – visszatekintve – a kontextuson kívül került európai értelmiségi egyik típusa volt.) (Úgy érzem, hogy a latinnal kapcsolatban még egy másik megjegy-

zést is kell tennem. 65 évvel később egy kis – latin nyelven megjelent – írásomban az I. osztályos gimnáziumi legelső olvasmányom: „Ubi est Italia?” alapján próbáltam kifejtetni, hogy az én nemzedékemben a *latin* volt a Róma, Itália és Olaszország iránti egész életen át tartó rokonszerv kiindulópontja.)

Mivel diplomám szerint magyar–francia szakos tanár lettem, évtizedekkel később csodálkozva tekintettem vissza „a magyar nyelv és irodalom tantárgy”-nak általam megtapasztalt állapotára. Már akkor sem új módszerekkel segítette ez a tárgy a XIX. század végi irodalmi értékek megismerését. (Voltak, persze, kivételek: kettőre vissza is fogok térni.) Az osztály legtöbb tagja az iskola mellett olvasóvá vált: beiratkozott valamelyik könyvtárba (én a házunkkal szemben levő úri kaszinó könyvtárának ifjúsági tagozatába), vagy megvette az olcsó könyveket, vagy az otthonába véletlenszerűen odakerült könyveket olvasgatta és cserélgette egymás között. Ha nem tévedek, akkor a Nemzeti Sport című sportújság és a rádió voltak a fő hírforrások.

Az első két osztályban a matematika (számtan és mértan) volt a fő ijesztgető tantárgy, ami nekem – és még néhányunknak – nagy hasznunkra volt. Legkedvesebb emlékeim pedig a földrajzóráról voltak, ahol egy rendkívül jól szervezett személy: a történelem–földrajz szakos Dr. Horváth Zoltán teljesen lekötötte a figyelmemet (mint a későbbiekben a történelem-órákon is).

A vallásórákat nagytiszteletű Hegyi Sándor (Amerikát megjárt) református lelkész tartotta nagy ékesszólással. Ehhez szorosan csatlakoztak a hét végi (református) Soli Deo Gloria mozgalom csoportos foglalkozásai, a vasárnap délelőtti templomba járás, meg a csendes napok.

A természetrajz tanárát nagyon tiszteltük, de nem fért a szívünkbe. A volt Eötvös-collegista Dr. Jánossy Sándor precíz igazgatóhelyettes volt, de saját fiain kívül nem tudott szót érteni a tizenévesekkel.

Az osztály egésze azonban inkább a „vonal alatti” tantárgyakon vett részt nagy-nagy buzgalommal (ezeken ugyanis nem volt házi feladat). Márton Barna (egyébként a városi református egyház nagy tekintélyű orgonaművész-kántora és az országos hírű tanítóképzős férfikórus karnagya) gimnáziumi énektanárnak is nagyszerű volt (minden furcsaságával együtt): a gimnazistákból is szervezett vegyeskart. – Rácz József tanár úr (akit a háta mögött szeretettel Józsi bácsiként emlegettünk) akvarell-festő, grafikus és (később kiderült) kedves újság-karcolatok írója volt. Ő tanította végig a rajzot kiválóan, I. osztályban a szépírást; majd a felsőbb osztályokban szemmel látható nehézségekkel a művészettörténetet. – A testnevelést Hetey Dániel (tartalékos katonatiszt, a budapesti Testnevelési Főiskola legelső végzőseinek egyike) tartotta, aki különleges egyéniség volt: minden sporthoz értett, a neveléshez is nagyon, de leginkább sakkozni szeretett. – Az osztályfőnöki óra részben az osztály tanügyi adminisztrációjára ment el; néha-néha egy kis „civil prédikációra” (ami nem feltétlenül állt jól K. Tóth József osztályfőnökünknek).

És hát a háborús viszonyok miatt bevezették a honvédelmi ismeretek című tantárgyat, amelyet mindegyik tanár köteles volt tanítani (így ismertem meg Dr. Balogh Lászlót, aki ugyan soha egyébre nem tanította az én osztályomat, de később rokonságba és jó barátságba kerültem vele). [Legalább szögletes zárójelben meg kell itt jegyezmem, hogy a III. osztályban minden csütörtökön tartott levele-foglalkozás méltatlanul alacsony színvonalú volt, elvette a tanítástól egy délelőttünket, s akkor

kezdtek kínozni zsidó fiú osztálytársainkat (téglákkal a kezükben békaügetéssel kellett felmenniük az iskola II. emeletére...)]

Itt említem, hogy „koeducált” osztályban jártunk, ahol a legelső padokban lányok ültek (hivatalosan „magántanulók” egy fiúgimnáziumban); ők az óráközti szünetekben egy „leányszobában” tartózkodtak (Hegyi Sándor nagyitiszteletű úr feleségének felügyelete mellett). Nekik voltak külön programjaik, amiről ők majd nyilván beszámolnak.²

S mivel ez református gimnázium volt, azért az egyéb felekezethez tartozók nem vettek részt a vallásórakon, hanem a saját felekezetük gondoskodásában végezték ezt a tárgyat. (Nota bene: az evangélikus és az unitárius tanulókat ugyanúgy kezelték, mintha reformátusok lettek volna.)

Ezenkívül voltak valódi „magántanulók”, akik csak vizsgázni jártak be.

Egy-egy tantárgynál nagyobb figyelmet keltett a cserkészlet, amelynek felügyelő tanára előbb Dr. Körmöczy László volt (aki közben elment Stuttgartba magyar lektornak), majd Dr. Balogh László (akit meghívtak Debrecenbe). Közben reaktiválódott a legelső cserkész-tiszt, Szalay László tanár úr (a mi időnkben alighanem az ország legidősebb cserkész-tisztjeként). – A sportkör egy délutánt jelentett; ebből már csak a két labdajátékra emlékezem: a „zsinórlabda”-ra (amelyet kiszorított közeli rokona, a röplabda), meg a kosárlabdára. A felsős diákok egy részéből kitűnő szertornász lett. S minden fiú focizott valamilyen formában. Nagyon sokan pingpongoztunk, úsztunk (néha versenyszerűen is: Fröhvirth Ferenc kimagaslóan művelte ezt), biciklivel közlekedtünk; továbbá sakkoztunk, gombfociztunk, kijártunk minden sporteseményre drukkolni. – Lassanként elkezdtünk fényképezni (akinek volt gépe); s bevonult a rádió is az életünkbe: a legtöbben csak hallgattuk, néhányan azonban szerelni is tudták. (A velünk párhuzamos osztálytársak a polgári fiú iskolában ügyesebbek voltak az ilyesmiben, ha jól emlékszem.)

Rendkívüli tárgyként járhattunk kardvívásra, művészeti rajzra, német társalgásra (maga a német nyelv és irodalom tantárgy ugyanis csak a III. osztályban kezdődött Szalay László tanár úr tanításában).

Akkor már a város kellős közepén laktunk. Nekem szinte az egész hetem be volt táblázva teendőikkel; legfőljebb egy kis amatőr kutyatenyésztésben voltam külsős résztvevő, és ott már nem lehetett nyulat tartani.

*

1944 történetileg kivételes évében az iskolai munka (tanév) március 31-én fejeződött be.

Utána hosszú szünet következett; ez idő alatt – Juhász Bécivel és unokatestvéremmel, Szépe Pistával együtt – a nagykőrösi református egyház levéltárának rendezgetésében vettünk részt Dr. Horváth Zoltán történelem-tanárunk vezetésével. Nagyon tanulságos munka volt!

Arra már nem is emlékszem, hogy az ősz folyamán egyáltalában megkezdődött volna a tanítás, hisz’ olyan közel volt a front.

² A Szépe Margit visszaemlékezésében említett akció keretében az életben lévő osztálytársaktól az érettségi utáni pályájukról szóló beszámolójukat és a gimnáziumi éveik emlékeinek felelevenítését is kérték. – *A szerk.*

A IV. és az V. osztály (1944–1946)

A mi családjunk mindenesetre szeptember 30-án Budapestre ment (egy bérelt lovas kocsival).

Mivel ideiglenesen Budapesten a VIII. kerületben, a Szentkirályi utca 6. szám alá költöztünk, engem az érkezés után néhány nappal édesapám elvitt a szemközti Trefort utcai egyetemi gyakorló gimnáziumba. (Ez szenzációs iskola volt; szándékomban áll valahol majd íni róla.)

December letelején továbbmentünk Mosonszolonokra, ahol Losonczy László, édesanyám bátyja gyógyszerész volt. Itt is elvitt édesapám néhány nap múlva Magyaróvárra egy római katolikus szerzetes gimnáziumba, ahol nagyon szívesen fogadtak bennünket. Az iskolai munkára azonban már nem került sor az egyre közeledő front miatt.

Mi pedig 1945 áprilisában egy Mosonszolonokról induló menekülteket szállító vonattal Bajorországba mentünk a Julbach nevű községbe. Itt aztán semmilyen iskola nem működött (a szomszédos Sinbach nevű kisvárosban sem). (Mindkét helységet meglátogattam 60 év múltán.) Viszont a julbachi magyar menekültek református gyülekezete példaszerűen működött 1945 folyamán egy Tokos Károly nevű lelkipásztor vezetésével. Ennek eredményeként a 14 éves magyar protestáns fiatalok ugyanúgy abszolválták a konfirmációt, mint bármely más magyar nyelvű gyülekezetben.

1945 őszén meghallván az első biztató híreket a rádión (Ferenfváros : Újpest 4 : 2) visszatértünk. 1945. november 18-án értünk haza Nagykőrösre. Ismét néhány nap kellett ahhoz, hogy édesapámmal elsétáljunk a gimnáziumba, hogy testvéremmel (Szépe Margittal) együtt folytassuk a tanulmányainkat.

Mindketten magántanulók lettünk. Én a IV. osztályba kerültem, ő pedig a VI.-ba.

Külön élmény volt azok közé kerülni, akik a megelőző években „eggyel alattam” jártak. Itt Szépe Pista unokatestvérem baráti körébe csöppentem bele; ők valamivel vagányabbak voltak, mint az én megelőző évekbeli osztálytársaim. (Persze, hamar kiderült, hogy azok is sokat fejlődtek vagányságban, mert ők is nyakig benne voltak a serdülőkori változásokban.)

A tanári kar ugyanaz volt, de kissé más elosztásban. Számomra a legnagyobb élményt Faragó László tanár úr jelentette (akit háta mögött „szovjet Laci bácsi”-ként emlegettek). Ő a két világháború között Erdélyben élt, s 1945-ben jött haza. Szociáldemokrata volt, hamarosan a városi népfront elnöke lett. Nagy nyilvános üléseken is szónokolt; észrevettem, hogy ünnepi öltözködésében Groza Péter erdélyi származású román miniszterelnököt utánozta. Laci bácsi prima pedagógus volt a bölcs öreg tanár szerepében. (Aztán valamelyik tisztogatás során kikerült a helyi politikai életből, s élete hátra levő részében sírfeliratokat gyűjtött, magára hagyatva, mint a többi egyedül élő nyugalmazott tanár.)

Hegyí Sándor tanár úr hadifogságba került, ezért Kiss Lajos – Erdélyből Nagykőrösre menekült – református lelkész helyettesítette csekélyebb dinamizmussal, de nagy pontossággal.

Hamarosan előkerült a hadifogságból Zilahi Lajos matematikatanár. Nagyobb szenzációt jelentett a katonaságból visszatért Balogh László magyartanár, az önképzőkör tanári elnöke, akivel betört Ady Endrének, József Attilának és Móricz Zsigmondnak a szelleme abba az iskolába, amely méltán viselte hajdani tanárának, Arany Jánosnak a nevét; de eléggé méltatlanul zárta le (egyébként az ország legtöbb gimnáziumával összehangban) az irodalomtörténeti és esztétikai orientációt a XIX. század végével.

Balogh Lászlóval együtt nagy hatást gyakorolt sokunkra Koczogh Ákos is, aki – a felesége helybéli lévén – azokban az időkben Nagykőrösön élt. Mindketten Karácsony Sándor tanítványi köréhez is tartoztak, ennek jóvoltából már 1945 legvégén előadást tartott városunkban a nagy hírű debreceni professzor. (Megjegyzem, hogy 1949 őszén, debreceni egyetemistaként Karácsony Sándor és Koczogh Ákos is kedves professzorom lett. Később egy – Terts István kollegámmal együtt írott – tanulmányban megpróbáltam Karácsony Sándornak nem is olyan egyszerű tudománytörténeti elhelyezéséhez hozzájárulni.³)

Az 1946. év végi bizonyítványt ugyanúgy megkaptam, mint más (szokásos tanulmányait végző) osztálytársam. 1946 júniusában viszont magánvizsgát kellett tennem az egész V. osztályos anyagból (beleértve a testnevelést). Ennek folytán utolértem az eredeti osztályomat; de megmaradt nagyon jó baráti kapcsolatom az átmeneti osztályom tagjaival is.

Közben folyt a cserkészkedés (amelynek országos szövetségét feloszlatták, majd új névvel folytatták), a Soli Deo Gloria, az énekkar, mindenféle sport. Újdonság volt a Diákkaptár nevű diák-gazdálkodási mozgalom, meg a politika csekély mértékű jelentkezése: az is főleg a népi kollégium révén.

A három utolsó osztály (1946–1949)

Erre az időre esett a politikai „fordulat éve”. Addig félig-meddig polgári demokratikus államban éltünk (amely 1946 óta köztársasággá alakult át, a húszas évektől fennálló „király nélküli királyság” állapotából). Az 1947-es választások után hangsúlyozottan „népi demokratikus” állammá vált Magyarország a Magyar Kommunista Párt (majd időközben a szociáldemokrata párttal egyesülve Magyar Dolgozók Pártja) látható primátusa mellett. Az 1949-ben elfogadott új alkotmány – toldozva-foldozva – még ma is (vagyis 2010. június 25-én is) érvényben van. A fordulat nagyon is érezhető volt az egész országban, Nagykőrös városában és az iskolában is. Én itt most az iskolára korlátozom a megjegyzéseimet (személyes emlékezőként, nem pedig történetíróként).

*

Visszakaptuk a gimnázium épületét. Bánóczy Endre igazgató személyes szervezői bravúrával újjáépült az egész iskolai komplexum. A templom karzatáról csatárláncban adogattuk a könyveket vissza az iskolába. Majd elkezdődött a nagy hírű tanári könyvtár megmaradt darabjainak rendezése diák-könyvtárrá átalakított funkcióban. (Magam is részt vettem a könyvtár újrendezésében.) Az ilyen akciók számára elegendő időnk volt a vakációkban és a „szénszünetek” ideje alatt.

Az iskolát erősen érintette, de nem rendítette meg az egyházi iskolák államosítása 1948-ban. (Legemlékezetesebb az volt, hogy az iskola államosított könyvtárából a még nem leltározott értékes régi könyvekből – két taligával – átvittünk néhányat a református egyház irodájába.)

³ Karácsony Sándor, a nyelvészeti megalapozottságú pedagógus kutató. In: Lénárd Gábor (szerk.). *Gyöke-
rek és gyümölcsök. A Karácsony Sándor Tudományos Konferencia előadásai. (Kossuth Lajos Tudomány-
egyetem, 1999. szeptember 29.) = Acta Paedagogica Debrecina. A Debreceni Egyetem Bölcsészkar Nevelés-
tudományi Tanszékének Közleményei C.* Debrecen, 2002. Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszék.
pp. 43–58.

A vallásoktatás kötelező jellege is megszűnt; de nem emlékszem ennek hivatalos formáira. Hegyi Sándor tanár úr elmondta, hogy aki nem önként tanulja tovább a valástant, az bátran kimehet az osztályból; sokan ki is mentek. (Vagy ezelőtt, vagy ezután volt egy kis személyes vitám az általam nagyon tisztelt tanárommal, aki – amerikai tapasztalatai alapján – az amerikai-angol demokráciáról is beszélt (ha jól emlékszem). Én pedig részben franciaországi tapasztalataim alapján, részben buzgó francia (magán) tanulmányaim alapján megemlítettem, hogy a magyarországi szellemi elitnek voltak francia műveltségű tagjai is. Megrökönyödött az ellenvéleményem miatt, de ennek nem lett következménye.)

Nagyobb feltűnést (és derűt) okozott köztünk az, hogy először az Apologetika (vagyis Hitvédelemtan[!]) című vallástani könyv egyes részeit ki kellett hagyni; sőt – ha jól emlékszem – a filozófia tankönyv egyes részei is így jártak. (Amúgy is sajátos volt ez a filozófia tankönyv és annak tanítása: a fele régi logika volt, a másik fele régi pszichológia.)

A történelem sem járt sokkal jobban. Az érettségire nem annyira a tankönyvből kellett készülnünk, hanem Rudas Lászlónak egy brosúrájából (ami egyébként elég érdekes volt). (Ha már itt tartunk, akkor megemlítem, hogy jártam a latin érettségim. Az írásbeli tételket kiadták; megkerestük a hozzájuk tartozó könyvet, amelyből le kellett fordítani a kijelölt részt. Én nagy meglepetésemre egy latin–francia kétnyelvű Plinius-kötetet kaptam, mivel nem gondoltak arra, hogy bár az iskolában nem tanítottak franciát, a diákok közül akadhat olyan is, aki ismeri ezt a nyelvet. Mázli.)

A mi osztályunk már (egyetlen elkéső kivételével) angolt tanult K. Tóth József osztályfőnökünktől, aki átképezte magát angoltanárrá, majd orosztanárrá is). A mi számunkra meg is szűnt az iskolai németoktatás. Az érettségi előtti osztályban híre ment annak, hogy a bölcsészkarra csak az mehet, akinek van ógörög érettségije; ezért néhányan „külön görög” órán tanultuk szorgalmasan a görögöt szintén K. Tóth József tanár úrtól. Ő tanította továbbra is a magyar nyelv és irodalom tárgyát is; az érettségiző osztályban rendkívüli jó nyelvtan-tankönyvünk volt (Nagy J. Béla ismert nyelvész műve).

A latint Péceli Tóth József tanár úr oktatta, aki – osztályfőnökünkkel ellentétben – nem a klasszikus latintanár életét élte. P. Tóth tanár úr (vagy Pöcöge, ahogy emlegettük) az egyik órán bejelentette, hogy holnaptól fogva nem Horatiust fordít, hanem szólót. El is ment, s – mint családtalan ember – elég nagy szegénységbe került. Utódja Dr. Lázár Erzsébet nagykőrösi származású tanárnő lett; és mivel első női tanárunk volt, a protokollárisan érettebb osztálytársainknak mindjárt problémát okozott: hogyan köszönjenek neki, hogyan szólítsák meg.

A tanári karban egyébként nem voltak nagy változások. Az elhunyt Márton Barna utódja Hartyáni Dezső énektanár lett (aki a diákokkal együtt vigadó kántort formázta). Egy ideig egy Szombati István nevű matematikatanár is tanított bennünket.

Bánóczy Endre igazgató úr nyugalomba vonult nagy sajnálatunkra. Utóda Dr. Törös László országosan ismert tankönyvíró lett, aki Arany János kultuszát voltaképpen létrehozta az iskolában és a városban. A mi osztályunkat alig-alig tanította nyolc év alatt; s talán ennek is szerepe volt abban, hogy nem nagyon jól jött ki a diák-önkormányzattal abban az évben, amikor osztályunkra esett annak irányítása. (Rendeztünk ugyanis egy diákballt, mert sportfelszerelésre próbáltunk pénzt szerezni; ő azonban másként döntött a bevétellel kapcsolatban.)

Ekkortájt folyt az iskolában a diákönkormányzat megválasztása, majd működése. Számomra emlékezetes volt a budapesti Lónyai utcai református gimnazisták nagy-kőrösi látogatása; ők már fejlettebb formák között gyakorolták az önkormányzatot. (Az első választásokon nagy korteskedés is folyt, vagy ahogy Bánóczy igazgató úr mondta: *kortézia*.) Nemsokára létrejött a diákszervezetek egyesítése egyetlen (réteg) tömegszervezetté (a paraszt, a munkás és az egyetemista ifjúsági rétegszervezetekkel együtt). Ennek Nagykőrösön annyi haszna volt, hogy ugyanabba a tömegszervezeti keretbe kerültek a gimnazisták és a „licisták” (tanítójelöltek).

Vagy tanügyi, vagy tömegszervezeti alapon kiadtak „Jó tanulásért” érmet is; ha jól emlékszem, akkor megyei szinten két nagykőrösi diák kapta (az egyik én voltam).

Az önképzőkör tovább működött, de már külön természettudományi és társadalomtudományi szekciókban. Az énekkar akkori tevékenységére nem nagyon emlékezem.

Ismét volt iskolai sakk-kör; két versenyén is részt vettem (sőt kölcsönadtak egy csapat-mérkőzésre a konzervgyári sakközőknak is).

A sportban azonban a kosárlabda volt a kedvencem; egyszerű, a csapatot magával ragadó edzője volt Molnár Ferenc (Lucifer) testnevelő tanár. Ő még a vízipólózást is megszervezte (majd később az alföldi gyerekek hegyvidékeken folyó sielését is). A kosárlabdázással és más sportokkal (akárcsak néhány évvel korábban) eljutottunk a szomszéd városokba is versenyezni; én például az első úszóverseny-érmemet Kiskunfélegyházán szereztem.

Itt jegyzem meg, hogy más iskolából jövő gimnazisták képviselték számomra a nagy világot: Ceglédről Gergely János (későbbi főiskolai tanár, akivel együtt jártunk egyetemre, s fél évszázada jó barátok vagyunk). Kecskemétről Matolcsy H[uba] György (későbbi animációsfilm-producer), Merétey Sándor (később református lelkész) és Szappanos Béla (később vállalati jogász): velük többféle sportban, cserkészeten és mindenféle egyéb programokban voltam együtt. A legendás Sárospatakról pedig Csutorás Iván (későbbi orosz–angol szakos tanár) és osztálytársai: Butykay István (későbbi csúcs-tolmács) és John Shirley (későbbi amerikai diplomata).

Személy szerint, persze, leginkább pingpongoztam unokatestvéremmel együtt; 1947 volt a nagykőrösi asztalitenisz nagy éve: Nagykőrösön rendezték az országos vidéki bajnokságot. Délutánonként teniszteztem; itt is Kiskunfélegyházán voltam sikeres a két város válogatottja közti mérkőzésen. (Később is erőfeszítéseket tettem, hogy más városokban teniszezsek; de sehol másutt nem sikerült azt a baráti társaságot meglelnem, amit Kőrösön annyira élveztem.)

S persze, ment a foci mindenféle keretekben. A biciklizés (meg a segédmotoros „repszés”) nem számított sportnak.

Mivel Hetey Dániel testnevelő tanár kezdeményezte és vezette a *népitánc* (akkor még így neveztük) csoport megalakulását, ezért kezdetben inkább sportfélének tekintettük. Később – több verseny után – vettük észre, hogy ez egy országos folklorisztikai jellegű mozgalom (és természetesen kiváló alkalom volt a magamfajta kissé suta fiúk udvarlásszerű tevékenységére).

A cserkészlet kiemelkedő éve volt számomra az 1947. évi Jamboree (vagyis a cserkészek világtalálkozója a franciaországi Moisson városa mellett); ezen az osztályunkból Biczó Egonnal és Németh Balázssal együtt hárman is bekerültünk a kiutazó (250 fős) magyar csapatba. Ezt követően a cserkészlet elég hamar elsorvadt.

Az iskola mellett én leginkább nyelvtanulással és olvasgatással töltöttem az időmet, de nagyon szerettem moziba, színházba és mindenféle sporteseményre is járni; télen pedig bálokra is. Nekem a nyelvtanulás nagy örömet okozott.

A háború után megmaradt családi könyvtár és nagytiszteletű Göde Lajos református lelkész gyönyörűen megőrzött könyvtára segítségével olvashattam szépirodalmat, történelmet, mindenféle XIX. század végi könyvet és folyóiratot, például a Budapesti Szemlét. (Egyébként ekkor szoktam rá a folyóiratok olvasására is, édesapám Budapestről szerzett be mindenféle – köztük Argentínából származó – folyóiratokat.)

És még sok egyéb följegyzésre méltó is akadna, ha összekeresnének. Ennyi talán elég is lesz. A konklúzióm az lehet, hogy talán túl sokfélét műveltem iskoláskoromban, akárcsak egész életem során.

Egész más

Azután hasonló stílusban végigéltem még hatvan évet, de erről most itt már nem szeretnék írni. Talán majd legközelebb: itt vagy másutt (de csak akkor, ha lesz rá kedvem és szabadidőm).

Budapesten, 2010. június 25-én.

M A J Á L I S

KÖLCSÖN ADNI TILOS.

MINDENKI VEGYE MEG.

AZ ÉV TÖRTÉNETE

Már csak néhány hét és vége lesz ennek az iskolai évnak is. Tavaly szeptemberben két héttel később kezdődött és most sehogy sem tud két héttel hamarább befejeződni. Még most is ezt a két hete böjtöljük...

Szeptemberben, a nyarutói nap havában friss lendülettel kezdtünk bele a tanulásba és az ifjúsági egyesületi munkába: Megalakult az önkormányzat (kár hogy év közben nem nagyon működött), az önképzőkör, sportkör, cserkészlet, SDG, diákptájr, énekkar. Tele voltunk tervekkel. Erőnk is lett volna mindenre, de nem egyszerre.

Azután tanultunk. Nem voltak ugyan unalmasak a napok, de mégis ritkábban akadt valamilyen nagyobb élmény. Októberben nagy öröm ért bennünket: Hazajött Hegyi tanár úr a hadifogságból. Az ifjúság meghatódva fogadta örömkönnyek közt.

De alighogy hazajött az egyik tanárunk messziről, máris elment a másik messzire, nagyon messzire. Meghalt Márton Barna: a művész, a nevelő és az ember. Utolsó két óráját érdemes lett volna szóról-szóra jegyezni. Teljes nagyságában mutatkozott meg előttünk az ember a múltba tekintő, a jelenben látó és a jövőbe tekintő szemével. Ekkor már nem zenetörténetet tanított, hanem életet.

Novemberben és decemberben sokat tanultunk. Talán a legtöbbet. Ugyanerre az időre esik az önképzőkör, a regős cserkészlet és a sportkör működésének a súlya. Az önképzőkör díszülésem emlékezett meg iskolánk névadó költőjének, Arany János Toldijának száz éves megjelenése alkalmából. A cserkészlet egy tanyai iskolában és egy gyárüzemben reg ölték. A futballisták pedig erősen vezettek a kerületi KISE bajnokságban.

Az őszt egy szomorú és egy kedves esemény zárta le. Az intő és a karácsonyfa-ünnepély...

Január és február hónapok összekapcsolódnak a műsoros diákestéllyel és a félévi bizonyítványosztással. A diákestélyen a hetedikes lányok két képből álló diák jelenetet adtak elő. Természetesen annyi szám volt, hogy azokat mind fel sem tudnánk sorolni. Csak az újraalakult énekkar sikeres négy számát említhük.

Azután következtek a kultúrversenyek. Ezekben az intézet tanulói egy országos III. és három öt-megyei III. helyet értek el.

Az 1848-as március 15-i eseményekről az iskola ifjúsága lelkes ünnepély keretében emlékezett meg.

Vegyes karunk szerepelt mindenféle iskolai, városi és egyházi összejövetelen és ünnepeken a református templomban. Labdarúgó csapatunk és kosárlabdázóink és pingpongozóink sokat szerepeltek általában javuló eredménnyel. Megrendeztük a népi sakkversenyt is.

Április rosszul kezdődött. A hó első napján, első tanítási óráján a VII. osztályban magyarázás közben meghalt Hegyi Sándor tanár úr. Messziről hozta magával a betegségét s az órán egyszer csak összeesett. Hazajött meghalni. Lesújtva, sápadtan ténferegünk napokig. Elment s milyen szomorúságot hagyott hátra a diák-szivekben. Az ifjúság barátja volt, igazi good fellow. Soha sem vett annyi diák úrvacsorát, mint húsvét vasárnapján, amikor ő osztotta azt.

Az ifjúsági szervezetek közül a csendben dolgozó leánycserkészlet már eddig is első volt a rendszeresség, a szerénység és a taglétszám tekintetében. Most a nyilvánosság előtt is kivívták maguknak az első helyet jól sikerült előadásukkal.

Május következett ezután, a tavaszi fény és a virágzó természet hónapja. A gyorsan múlt napok között a ballagás emlékeztetett csak a közeledő év végére bennünket. Pedig most már igazán belejöttünk, még a tanulásba is. Kellemes iskolai és iskolán kívüli órák. Korai felkelés, tavaszi friss levegő, fürdés...

Most itt vagyunk már júniusban, a vizsgák havában. A majális (leleményességi vizsga), a tornavizsga és az összefoglaló vizsga bizony mindenkit megmozgat. Tanulni kell, dolgozni kell, pedig ez júniusban a legnehezebb.

A diák már fáradt s utolsó erőtartálékait veszi elő (vagy nem veszi elő), s lassanként mindenkinek az lesz a véleménye, hogy szép szép ez az iskola, de a legszebb tantárgy mégis a vakáció.